

MOTYWY LITERACKIE

Spis treści

ARKADIA 11

Wstęp do motywu ARKADIA	12
Mikołaj Rej „Żywot człowieka poczciwego”	13
Jan Kochanowski „Pieśń świętojańska o Sobótce”	16
Adam Mickiewicz „Pan Tadeusz”	17
Cyprian Kamil Norwid „Moja piosnka” (II)	25
Stefan Żeromski „Przedwiośnie”	26
Bruno Schulz „Sklepy cynamonowe”	30

CIERPIENIE 37

Wstęp do motywu CIERPIENIE	38
Mit o Niobe	39
Homer „Iliada”	39
Biblia – „Księga Hioba”	40
„Lament świętokrzyski (Posłuchajcie, bracia miła)”	43
Jan Kochanowski „Treny”	43
Johann Wolfgang Goethe „Cierpienia młodego Wertera”	51
Adam Mickiewicz „Romantyczność”	56
Adam Mickiewicz „Dziadów część trzecia”	57
Krzysztof Kamil Baczyński Wiersze	63
Hanna Krall „Zdążyć przed Panem Bogiem”	71
Zofia Nalkowska „Medaliony”	74
Andrzej Szczypiorski „Początek”	80

MIŁOŚĆ 91

Wstęp do motywu MIŁOŚĆ	92
Mit o Orfeuszu i Eurydyce	93
Homer „Iliada”	94
Święty Paweł „Hymn o miłości” (Biblia)	95
Dzieje Tristana i Izoldy	95
Wiliam Szekspir „Romeo i Julia”	98
Jan Andrzej Morsztyn „Wybór wierszy”	106
George Byron „Giaur”	109
Adam Mickiewicz „Dziady cz. IV”	112
Adam Mickiewicz „Dziadów część trzecia”	116
Honore de Balzac „Ojciec Goriot”	118
Stefan Żeromski „Ludzie bezdomni”	122
Gabriela Zapolska „Moralność Pani Dulskiej”	125
Zofia Nalkowska „Granica”	130

REWOLUCJA 137

Wstęp do motywu REWOLUCJA	138
Juliusz Słowacki „Uspokojenie”	139
Zygmunt Krasiński „Nie-Boska komedia”	144
Stefan Żeromski „Przedwiośnie”	152
Stanisław Ignacy Witkiewicz „Szewcy”	155

RODZINA 163

✓ Wstęp do motywu RODZINA	164
Homer „Odyseja”	165
Mikołaj Rej „Żywot człowieka poczciwego”	169
Molier „Skapiec”	170
Julian Ursyn Niemcewicz „Powrót posła”	173
Adam Mickiewicz „Konrad Wallenrod”	178
Zygmunt Krasiński „Nie-Boska komedia”	184
Bolesław Prus „Kamizelka”	186
Eliza Orzeszkowa „Nad Niemnem”	188
Gabriela Zapolska „Moralność Pani Dulskiej”	196
Stefan Żeromski „Ludzie bezdomni”	204
Stefan Żeromski „Przedwiośnie”	207
Zofia Nałkowska „Granica”	209

TANIEC 217

Wstęp do motywu TANIEC	218
„Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią”	219
Adam Mickiewicz „Pan Tadeusz”	221
Stanisław Wyspiański „Wesele”	222
Sławomir Mrożek „Tango”	229

TOTALITARYZM 237

Wstęp do motywu TOTALITARYZM	238
Michał Bułhakow „Mistrz i Małgorzata”	239
George Orwell „Folwark Zwierzęcy”	246
✦ Gustaw Herling-Grudziński „Inny świat”	249
Kazimierz Moczarski „Rozmowy z katem”	258
Tadeusz Konwicki „Mała Apokalipsa”	262
✦ Andrzej Szczypiorski „Początek”	265
Zbigniew Herbert „Potwór Pana Cogito”	271

WĘDRÓWKA 275

Wstęp do motywu WĘDRÓWKA	276
Homer „Odyseja”	277
Biblia – „Księga Wyjścia”	282
Legenda o świętym Aleksym	284
Dante „Boska komedia”	285
Wolter „Kandyd”	288
Adam Mickiewicz „Sonety krymskie”	292
Adam Mickiewicz „Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego”	294
Adam Mickiewicz „Pan Tadeusz”	297
Juliusz Słowacki „Kordian”	299
Juliusz Słowacki Hymn „Smutno mi, Boże!”	300
Bruno Schulz „Sklepy cynamonowe”	302
Stefan Żeromski „Przedwiośnie”	308
Tadeusz Konwicki „Mała Apokalipsa”	310

WIEŚ 313

✓ Wstęp do motywu WIEŚ	314
Szymon Szymonowicz „Żeńcy”	315

Henryk Sienkiewicz „Szkice węglem”	318
Władysław Reymont „Chłopi”	324
Stefan Żeromski <i>Opowiadania</i>	333
Stefan Żeromski „Przedwiośnie”	336

WŁADCA 339

Wstęp do motywu WŁADCA	340
Sofokles „Antygona”	341
Biblia – „Księga Królewska”	343
„Pieśń o Rolandzie”	346
Gall Anonim „Kronika polska”	350
Jan Kochanowski „Odprawa posłów greckich”	353
Wiliam Szekspir „Makbet”	357
Ignacy Krasicki „Do króla”	365
Adam Mickiewicz „Dziadów część III” i „Ustęp do III cz. Dziadów”	366
Juliusz Słowacki „Kordian”	369
Henryk Sienkiewicz „Potop”	374

PRACE PISEMNE

Człowiek nie może żyć bez miłości – rozwiń myśl Jana Pawła II na podstawie literatury i własnych przemyśleń.	380
Czy banal, nijaka codzienność mogą stanowić temat wybitnego dzieła literackiego?	381
Dzielami wielkimi i moralnymi są tylko dzieła prawdy (Emil Zola). Skomentuj tę opinię, odwołując się do wybranych utworów literackich.	382
Gdzieś tam na trzęsawiskach, na rozstajach malej jak atom ziemi umierają ludzie i konają nieszczęśliwe narody... Serce kosmosu bije na alarm. Rozważ myśl autora w odniesieniu do literatury ukazującej człowieka XX wieku w sytuacjach totalitarnych.	385
Indywidualista – jednostka społeczna. Bohater literacki szuka tożsamości.	387
Jak literatura polska XIX lub XX wieku tworzy i demaskuje mity narodowe?	389
Literatura i sztuka wobec ludzkiego cierpienia.	392
Miasto – przestrzeń znacząca, miejsce destrukcji, szansa rozwoju... Jaki sens nadała literatura temu motywowi?	396
Od naśladownictwa rzeczywistości do deformacji – tradycja i nowoczesność w literaturze XX wieku.	398
Pierwzory greckie bierzcie do rąk i czytajcie i w dzień i w nocy (Horacy). Jak dzisiaj potraktowałbyś „pouczenie” Horacego?	401
Pokora i bunt jako dominujące postawy wobec Boga.	404
Powieść jest to zwierciadło, które obnosi się po gościńcu. Skomentuj zdanie Stendhala, pamiętając o rozwoju tego gatunku w XIX i XX wieku.	407
Relacje, jakie zachodzą pomiędzy człowiekiem a Bogiem, między sferą sacrum a profanum w literaturze średniowiecza, renesansu i baroku. Omów, nie stroniąc od kontekstów filozoficznych.	409
Rola świata nadprzyrodzonego w dramatach różnych epok.	411
Rozmowa z Bogiem – forma, funkcje.	413
Różnorodny sens cierpienia w życiu człowieka, na podstawie poznanych w szkole utworów literackich.	416
Serce ma swoje racje, których rozum nie ma. Udowodnij, że dewiza B. Pascala była bliska wielu bohaterom literackim.	418
Słowa Stachury Chodzę tu, chodzę tam, z tłumem ludzi zawsze sam uczyniłem mottem rozważań o bohaterach literackich, którzy doświadczyli samotności w tłumie.	419

* Społeczeństwo, któremu trudno wyzbyć się wad narodowych, buduje kolejne kaplice. Odnosząc się do wybranych epok skomentuj zdanie księdza profesora J. Tischnera.	421
Świat to labirynt, teatr, sen... – która z koncepcji mówienia o świecie przez literaturę jest najbliższa Twojemu sposobowi postrzegania rzeczywistości?	424
Topos wędrowki i doświadczeń wynikających z podróży w dziełach literatury polskiej i powszechnej.	427
* Tragedia jest tam, gdzie jest wybór – jakie interpretacje tego pojęcia można odnaleźć w literaturze na przestrzeni wieków?	429
Polaków portret własny w literaturze romantyzmu.	430
Rozważania nad sensem życia na podstawie literatury antycznej, staropolskiej i współczesnej.	432
Władza – powołanie, zobowiązanie, zaszczyt, namiętność, pokusa... Do jakich refleksji na ten temat skłania Cię literatura wybranych dzieł literackich?	435
Władza to przywilej, obowiązek czy przekleństwo?	438
* Żaden utwór literacki nie przerobi ludzi, są wszakże takie, które ich pobudzają do przetwarzania się. Potwierdź słuszność aforyzmu Świętochowskiego wybranymi przykładami literackimi.	441
Zinterpretuj słowa: Od nas także zależy, co w dziełach widzimy (Toast, Cz. Miłosza). Moje spotkanie z klasyką literacką.	444

NAUKA O JĘZYKU

Język i znak 448

Znaki i ich rodzaje	448
Pojęcie informacji 448, Pojęcie znaku 448, Rodzaje znaków 448, Znaki i diakryty 449	
Podstawowe elementy aktu mowy	451
Pojęcie aktu mowy 451, Przebieg aktu mowy 451, Składniki aktu mowy 452, Nadawca, 452 Odbiorca 452, Kod 452, Kanał komunikacyjny 453, Kontakt 453, Rzeczywistość 453	
Funkcje tekstu i ich wykładniki językowe	454
Funkcje języka 454, Funkcje tekstu 455, Teksty o funkcji informatywnej 455, Teksty o funkcji ekspresywnej 456, Teksty o funkcji impresywnej 456, Teksty o funkcji poetyckiej 456, Teksty o funkcji metajęzykowej 456, Teksty o funkcji fatycznej 457	
Cechy języka naturalnego jako kodu	458
Język jako kod symboli. Problem symptomów i obrazów w języku naturalnym 458, Znak językowy jako symbol. Pojęcie motywacji względnej 458, Naturalność i otwartość 459, Dwuklasowość 459, Wielofunkcyjność i współfunkcyjność 460, Redundancja 461	
Podsystemy języka i ich jednostki	462
Język a tekst 462, Poziomy języka 462, Poziom fonologiczny 462, Poziom morfologiczny 463, Poziom leksykalny 464, Poziom składniowy 465, Poziomy języka a dwuklasowość 465	

Fonetyka 466

Budowa i funkcjonowanie narządów mowy	466
Powstawanie głosek 466, Narządy mowy 466, Funkcje narządów mowy 467	
Głoska i sylaba	469
Głoska 469, Alfabet fonetyczny 470, Głoska jako składnik wyrazu wymówionego 470, Samogłoski i spółgłoski 471, Sylaba 471	
Klasyfikacja artykulacyjna samogłosek polskich	473
Kryteria klasyfikacji samogłosek polskich 473, Niedystynktywne cechy samogłosek polskich 473, Podział samogłosek ze względu na położenie odniebienia miękkiego 473, Podział samogłosek ze zgodu na położenie języka 473, Trójkąt samogłoskowy 474, Artykulacja samogłosek polskich 474, Klasyfikacja artykulacyjna samogłosek polskich – zestawienie 475	

<i>Klasyfikacja artykulacyjna spółgłosek polskich</i>	476
Kryteria klasyfikacji spółgłosek polskich 476, Podział spółgłosek ze względu na zachowanie wiązadeł głosowych 476, Podział spółgłosek ze względu na położenie podniebienia miękkiego 476, Podział spółgłosek ze względu na zachowanie środkowej części języka 477, Podział spółgłosek ze względu na stopień zbliżenia narządów mowy, czyli sposób artykulacji 478, Podział spółgłosek ze względu na miejsce artykulacji 479, Klasyfikacja artykulacyjna spółgłosek polskich – zestawienie 479	
<i>Różnice między mową i pismem</i>	480
Przyczyny różnic między mową i pismem 480, Alfabet łaciński a zasób polskich głosek 481, Zmiana wymowy niektórych głosek jako przyczyna różnic między mową a pismem 481, Ubezdziewczenie spółgłosek w wygłosie 482, Upodobnienia 482, Oznaczanie miękkości spółgłosek 483, Wymowa samogłosek nosowych w języku polskim 483	
<i>Akcent w języku polskim</i>	485
Akcent wyrazowy 485, Charakter polskiego akcentu 485, Odstępstwa od akcentu paroksytonicznego w wyrazach zapożyczonych 485, Odstępstwa od akcentu paroksytonicznego w wyrazach rodzimych 486, Wyrazy pozbawione własnego akcentu 486, Akcent zdaniowy 486	
<i>Wymowa wzorcowa, staranna i swobodna</i>	487
Typy wymowy 487, Hiperpoprawność 488, Błędy wymowy o podłożu gwarowym 488	

Fleksja

<i>Podział wyrazów na części mowy</i>	489
Części mowy 489, Części mowy odmienne i nieodmienne 489, Części mowy a części zdania 490, Nazwy części mowy 490, Czasownik 490, Rzeczownik 490, Przysłówek 491, Stopniowanie przymiotników 491, Liczebnik 491, Odmiana i klasyfikacja liczebników 491, Zaimki 492, Klasyfikacja zaimków 492, Przysłówek 492, Stopniowanie przysłówków 492, Przysłówek 492, Spójnik 493, Partykuła 493, Wykrzyknik 493, Rola kontekstu w określaniu przynależności wyrazów do części mowy 494, Rozpoznawanie części mowy – algorytm 494	
<i>Budowa formy fleksyjnej. Język polski jako język fleksyjny</i>	495
Budowa formy fleksyjnej 495, Analiza fleksyjna 496, Język polski jako język fleksyjny 496, Struktury fleksyjne 497, Struktury aglutynacyjne 497, Struktury analityczne 497	
<i>Koniugacja i deklinacja</i>	497
Kategoria gramatyczna 497, Odzwierciedlenie obrazu świata w kategoriach gramatycznych 497, Fleksja 498, Koniugacja 498, Tworzenie form czasownikowych 498, Tryb 499, Czas 499, Osoba 499, Strona 499, Deklinacja 500, Końcówki deklinacji rzeczownikowej 500, Przypadek 501, Liczba 501, Rodzaj 501	
<i>Zasób form polskiego czasownika</i>	502
Formy osobowe czasownika 502, Formy nieosobowe czasownika 503, Czasowniki dokonane i niedokonane 503, Tworzenie imiesłowów 503, Zasób form czasowników dokonanych i niedokonanych 504, Czasowniki niefleksyjne 505, Formy nieregularne w odmianie czasowników 505	
<i>Formy nieregularne w odmianie rzeczownika</i>	505
Formy supletywne 505, Zmiana postaci tematu 505, Niezgodność wzorca deklinacyjnego z rodzajem naturalnym 507, Niezgodność wzorca deklinacyjnego ze znaczeniem 507, Odmiana według różnych wzorów deklinacyjnych 507, Zachowanie w paradygmacie archaicznych form deklinacyjnych 508, Zachowanie w paradygmacie archaicznych form leksykalnych 509, Brak części lub wszystkich form odmiany 509	
<i>Odmiana nazwisk</i>	510
Odmiana nazwisk męskich 510, Odmiana nazwisk żeńskich 510	

Historia języka

<i>Ewolucja języka</i>	513
Język jako system otwarty 513, Pochodzenie języków świata 513, Rodzina językowa 514, Powstawanie rodziny językowej 514, Liga językowa 515, Języki świata 515	
<i>Pochodzenie języka polskiego. Języki słowiańskie i indoeuropejskie. Języki Europy</i>	516
Praindoeuropejczy 516, Język praindoeuropejski 516, Podział języka praindoeuropejskiego na dialekty 516, Języki słowiańskie 517, Język staro-cerkiewno-słowiański 517, Języki zachodniosłowiańskie 518, Pochodzenie języka polskiego 518, Ukształtowanie się polskiego języka literackiego 518, Periodyzacja historii języka polskiego 519, Języki Europy 519	

<i>Zmiany fonetyczne w języku polskim</i>	521
Samogłoski prastowiańskie 521, Przegląd polski 521, Prawo sylaby otwartej 522, Zanik słabych i wokalizacja mocnych jerów 522, Rozwój samogłosek długich 523, Rozwój samogłosek nosowych 525, Samogłoski polskie a prastowiańskie (zestawienie uproszczone) 525, Spółgłoski prastowiańskie 526, Prastowiańskie palatalizacje 526, Spółgłoski twarde i miękkie w języku polskim 527, Palatalizacja spółgłosek w języku polskim 527, Depalatalizacja spółgłosek w języku polskim 527, Spółgłoski syczące, szumiące i ciszące 528, Spółgłoski funkcjonalnie miękkie 528, Wymiany fonetyczne i ich geneza 528	
<i>Zmiany w polskiej fleksji</i>	530
Zmiany w deklinacji polskiej 530, Odmiana rzeczownika 530, Rzeczowniki żywotne i osobowe 531, Liczba podwójna 531, Odmiana przymiotnika 532, Archaiczne liczebniki i zaimki 532, Zmiany w koniugacji polskiej 533, Czesy przeszłe 533, Aoryst i imperfekt 533, Czas przeszły złożony 534, Czas zaprzeczony 534, Imiesłowy 534, Tryb przypuszczający 535, Tryb rozkazujący 535, Forma bezokolicznika 535	
<i>Najdawniejsze zabytki języka polskiego</i>	536
Zabytki języka a zabytki literatury 536, Transliteracja i transkrypcja 537, Ogólna charakterystyka zabytków języka polskiego 537, Geograf bawarski 538, Dagome iudex 538, Kronika Thietmara 538, Bulla gnieźnieńska 538, Księga henrykowska 539, Bogurodzica 539, Kazania świętokrzyskie 539, Psalterz floriański 539, Roty przysięg sądowych 540, Kazania gnieźnieńskie 540, Biblia królowej Zofii (szaroszpatacka) 540, Psalterz puławski 540	
<i>Analiza przykładowych archaizmów z tekstu Bogurodzicy</i>	541
Tekst zabytku w transkrypcji (wyróżniono ciekawsze archaizmy) 541, Bogurodzica 541, Bogiem sławiena 542, sławiena, zwolena 542, zyszczy, spuści, raczy 542, dzieła 542, Bożycze 542, napęhi myśli 542, zbożny 542	
<i>Zapóżyczenia z języków obcych w języku polskim</i>	543
Rola zapóżyczeń w rozwoju języka 543, Rodzaje zapóżyczeń 544, Najstarsze zapóżyczenia 544, Zapóżyczenia z dziedziny terminologii chrześcijańskiej 544, Zapóżyczenia z języka łacińskiego (latynizmy) 545, Zapóżyczenia z języka czeskiego (bohemyzmy) 545, Zapóżyczenia z języka niemieckiego (germanizmy) 545, Zapóżyczenia z języka włoskiego (italianizmy) 545, Zapóżyczenia z języka węgierskiego 546, Zapóżyczenia z języka rosyjskiego (rutenizmy) 546, Zapóżyczenia z języków tureckiego i tatarskiego 546, Zapóżyczenia z języka francuskiego (galicyzmy) 546, Zapóżyczenia z języka rosyjskiego (rusycyzmy) 546, Zapóżyczenia z języka angielskiego (anglicyzmy) 547	
<i>Zmiany znaczenia i budowy wyrazów</i>	548
Zmiany systemu słownikowego 548, Archaizmy 548, Rodzaje zmian znaczeniowych 548, Specjalizacja znaczeniowa 549	
Ortografia	550
<i>Zasady polskiej ortografii</i>	550
Zasady polskiej ortografii 550, Zasada fonetyczna 550, Zasada morfologiczna 550, Zasada historyczna 550, Zasada umowna 550, Wybrane reguły ortograficzne 550, Zapis głosek: u, ż, ch w języku polskim 550, Pisownia zakończeń: -i, -ii, -ji 551, Pisownia podwójnych spółgłosek (geminat) 551, Pisownia przedrostków 552, Pisownia przyrostków 552, Pisownia nazwisk 553, Pisownia wielkich i małych liter 553, Zasady pisowni cząstek bym, byś, by, byśmy, byście 556, Pisownia wyrazu nie z różnymi częściami mowy 556	
Słownictwo	559
<i>Wyrazy podzielne i niepodzielne słownictwem i relacje między nimi</i>	559
Wyrazy podzielne i niepodzielne słownictwem 559, Wyraz podstawowy i pochodny 560, Budowa wyrazu podzielnego słownictwem. Temat słownictwowy i formant 560, Analiza słownictwa 561, Funkcje formantów 561, Znaczenie realne i strukturalne 562, Leksykalizacja wyrazów 562, Rodzina wyrazów. Wyrazy pokrewne 563, Rodzaje tematów słownictwowych i formantów 563, Tematy słownictwowe 563, Formanty 564	
<i>Kategoria i typ słownictwa</i>	564
Kategoria słownictwa 564, Typ słownictwa 564	
<i>Kategorie słownictwa rzeczowników, przymiotników i czasowników polskich</i>	565
Kategorie słownictwa rzeczowników polskich 565, Kategorie słownictwa przymiotników polskich 565, Kategorie słownictwa czasowników polskich 565	

Neologizmy	566
Podział wyrazu na morfemy	567
Wyrazy złożone (złożenia, zrosty, zestawienia)	569
Skrótownce	569
Znaczenie wyrazu	572
Znaczenie wyrazu	572
Leksem jako jednostka systemu słownikowego	578
Składnia	583
Zespoły składniowe	583
Budowa zdania pojedynczego	585
Podmiot	586
Orzeczenie	588
Przydawka	590
Dopełnienie	591
Okolicznik	592
Funkcje składniowe samodzielnych części mowy	592
Analiza składniowa zdania pojedynczego	593
Klasyfikacja wypowiedzi	596
Wypowiedzenie złożone współrzędnie	597
Wypowiedzenie złożone podrzędnie	598
Imiesłowowy równoważnik zdania podrzędnego	600
Analiza struktury wypowiedzenia wielokrotnie złożonego	601
Mowa niezależna, zależna i pozornie zależna	603
Szyk wyrazów w zdaniu polskim	604
Interpunkcja	610
Zasady interpunkcji. Funkcja znaków interpunkcyjnych	610
Użycie przecinka w wypowiedzeniu	617
Frazeologia	623
Związek frazeologiczny a związek składniowy	
Rodzaje związków frazeologicznych	623
Źródła zasobu frazeologicznego polszczyzny	624
Błędy frazeologiczne	628
Kultura języka	631
System, norma, uzus. Pojęcie błędu językowego	631
Tendencje sterujące rozwojem języka	632
Kryteria oceny innowacji językowych	633
Rodzaje błędów językowych	635
Bibliografia (do części „Nauka o języku”)	637
Przykładowe pytania egzaminacyjne (ustne)	641
Słowniczek interpunkcyjny – przykłady zastosowania	
przecinka w wypowiedzeniu	643
Zasady użycia przecinka – kilka uwag praktycznych	663
Bibliografia	666